

לקראת מטלת ביצוע באזרחות

חוברת לימוד ועבודה

כתבה בוקי אהלי
ברנקו וייס גולן קצרין
תש"ע

מבוא

בחינת הבגרות באזרחות נחלקת לשני חלקים:

א. מטלת ביצוע

ב. בחינת בגרות

מטלת הביצוע היא בעצם **עבודה קבוצתית** אשר תבצע לאחר לימוד של נושאים חשובים באזרחות. בשלב הראשון אנו נלמד בחוברת זו על **הדמוקרטיה, עקרונות הדמוקרטיה.**

נתמקד בנושא **זכויות האדם והאזרח.**

אתם גרים במדינת ישראל. - יחד נבדוק **מהי מדינה?**

מדינת ישראל היא **מדינה דמוקרטית**. - יחד נבדוק **מהי דמוקרטיה? מהם עקרונותיה**

החשובים? על **אילו שני יסודות**(הדברים הבסיסיים) הדמוקרטיה מגינה?

במדינת ישראל חיים **אזרחים**. - יחד נבדוק מהם **הזכויות** המגיעות לאזרחי המדינה? אילו

זכויות אינן קשורות למעמד אזרחות, ובכל זאת אנו זוכים להן בשל היותנו **בני אדם?**

ננתח את מגילת העצמאות ונראה כיצד מיושמים בה עקרונות הדמוקרטיה.

בשלב השני נתחיל בתהליך **גיבוש מטלת הביצוע.**

1. **נבחר סיפור מסגרת** אותו נבדוק ובו נמצא שיש בהם קונפליקטים או בעיות הקשורות

לעקרונות הדמוקרטיה או לנושא הזכויות.

2. במסגרת התהליך אתם תמצאו את המקורות הכתובים בהם עוסק סיפור המסגרת.

תחקרו ותבדקו לעומק את הבעיה שבחרתם:

א. **חקר עיוני** – חיפוש וקריאה של מספר מקורות עיוניים אודות הבעיה.

ב. **חקר מעשי** – איסוף נתונים ומידע מהשטח אודות הבעיה.

ג. בסופו של התהליך, ולאחר שתלמדו ותכירו את הבעיה באופן מעמיק יותר, **תציעו פתרון**

מעשי לבעיה אותה בדקתם. את הפתרון תציגו בצורה של תוצר.

מטלת הביצוע היא כלי שיעזור לכם להבין את **מקומכם ותפקידכם כאזרחים** לעתיד במדינה

ובחברה הדמוקרטית:

*להבין שבמציאות החברתית והפוליטית במדינה דמוקרטית ישנן **בעיות אזרחיות** הנובעות

מסיבות שונות.

*להבין שכאזרח במדינה הדמוקרטית **זכותו ואף חובתו להיות מודע לבעיות ולנסות להביא**

לפתרון בדרכים שונות, חוקיות, וזכותו של כל אזרח, לפקח ולבקר את פעולות השלטון.

*להבין ש**חובתו האזרחית** של כל אזרח היא **לגלות ולהתריע על בעיות** בהן הוא נתקל,

וזכותו **להציע פתרונות** לבעיות אלה ולפעול לפתרון.

*להבין את **תפקידן של רשויות השלטון** ואת תפקידם של גופים ציבוריים שונים.

מהי מדינה?

מדינה היא ארגון חברתי יציב, שיש לו שלטון הקובע חוקים .
יש לו **משאבים ועוצמה** המאפשרים לו לקיים **ממשל עצמאי** (יכולת לקבל החלטות בעצמו)
על **אוכלוסיית** קבע **בשטח** משלו.
מסקנה- בכל מדינה חייבים להתקיים התנאים הבאים:
שטח- זהו **שטח גיאוגרפי המופרד** מאזורים אחרים ע"י גבולות (יבשתיים, אוויריים או ימיים)
אוכלוסיה- אוכלוסיית המדינה מורכבת מתושבים שהם **אזרחים**, תושבים קבועים או ארעים
ותיירים. כל מדינה קובעת בחוקיה מי זכאי לאזרחות ומה הן זכויותיהם וחובותיהם של
האזרחים.
שלטון – גוף שולט באמצעות מוסדותיו בטרטוריה(שטח) ובאוכלוסייה.
ריבונות- עצמאות- המדינה רשאית להחליט כיצד לפעול בענייני הפנים ובענייני החוץ שלה.
היא איננה כפופה להוראות של מדינה אחרת .

מספיק שתנאי אחד לא מתקיים- זו אינה מדינה. נבדוק זאת

1. האם מדינה יכולה להתקיים בלי שטח? מדוע?

2. מדינה יכולה להתקיים בלי אוכלוסיה? מדוע?

3. מדינה יכולה להתקיים בלי שלטון? מדוע?

4. מדינה יכולה להתקיים בלי ריבונות? מדוע?

השלטון

כאשר קבוצת אנשים מתארגנת, היא זקוקה להנהלה. למשל: בבית הספר יש הנהלה, לקבוצת כדורגל יש הנהלה, לעיר יש הנהלה (עירייה). גם במדינה יש הנהלה לצורך ארגון החיים הציבוריים בה. אוכלוסיית המדינה אינה יכולה להתנהל בכוחות עצמה. כדי שהחיים במדינה יהיו מסודרים ומאורגנים, יש צורך בשלטון. הנהלת המדינה נתונה בידי מוסדות השלטון. לשלטון יש מספר תפקידים, כגון:

שמירה על ביטחון המדינה כלפי חוץ, מתן חינוך לאוכלוסייה, ניהול הכלכלה והכספים של המדינה, קיום קשרים עם מדינות שונות, קיום מערכת משפט.

קיימות מדינות רבות עם סוגים שונים של שלטון: מדינות שבהן יש מלך והמשטר בהן הוא מלוכני. מדינות בהם השליט הוא יחיד, והוא הקובע העיקרי (דיקטטור), ומדינות בהן העם הוא הבוחר את נציגי השלטון, זהו המשטר הדמוקרטי.

מה אני יודע וזוכר על דמוקרטיה?

5. השלימו את המשפט :

מדינה איננה דמוקרטית כאשר _____

6. השלימו את המשפט :

מדינה היא דמוקרטית כאשר _____

7. לפניכם מאפיינים של מדינה דמוקרטית.

קראו את המאפיינים.

עליכם לנסח הגדרה המשקפת בצורה הטובה ביותר, לדעתכם, את המושג דמוקרטיה.

מאפייני מדינה דמוקרטית

"... שלטון של העם, בידי העם, למען העם..."

*"חברה (או מדינה) דמוקרטית מורכבת מחברים (אזרחים) שווים וחופשיים, שכולם רשאים לקחת חלק

בממשל, וששלטונה כפוף להכרעת רצון הרוב"

*"הדמוקרטיה היא משטר שמשמעותו "... כל הכוח לעם. החברה תנוהל על ידי אזרחיה ולא על ידי העשירים,

אדם אחד, משפחה מלכותית או אנשי הדת .

*"דמוקרטיה, משמעותה שלטון העם-כלומר מערכת שבה האנשים באמת לוקחים חלק באחריות באשר לחיי

היומיום שלהם והם יכולים להשפיע על מהלך הגורל ההיסטורי שלהם"

*"דמוקרטיה היא- שלטון על ידי העם כאשר חירות, שוויון ואחווה מובטחים בדרך הכי טובה.

*"דמוקרטיה היא שיטה פוליטית בה לקבוצות שונות יש את הזכות להבחר, והעם הוא שבוחר אותם.

*"בדמוקרטיה תהליך קבלת ההחלטות בנושאים של חוק ומשפט ובנושאים מדיניים, תלוי ישירות ובעקיפין

בדעת הקהל של אזרחי המדינה. שלרובם שוויון זכויות פוליטי"

הגדרה של המושג דמוקרטיה

8. לפניכם מאפיינים של מדינה לא דמוקרטית.

קראו את המאפיינים

עליכם לנסח, בעזרת מאפיינים אלו, הגדרה המשקפת בצורה הטובה ביותר, לדעתכם, את המושג דמוקרטיה.

מאפייני מדינה שאינה דמוקרטית

* **השלטון-המדינה נשלטת בידי מפלגה יחידה**, שמנהיג אותה בדרך כלל **אדם אחד** או קבוצה מצומצמת. כל משרדי הממשלה נשלטים על ידי מפלגת השלטון ואנשיה.

* **שליטת חופש האזרח**. במדינה זו יש **מערכת של טרור פיסי או פסיכולוגי**, המופעל על ידי המנהיג באמצעות פיקוח של מפלגה ושל משטרה חשאית. **מנהיג המפלגה משתמש באמצעים חדישים והיעילים ביותר כדי לבסס משטר טרור כנגד כל מתנגד לשלטון, ולעיתים גם כנגד קבוצות שלמות באוכלוסיה.**

* **פיקוח על אזרח בחיים האישיים**- כולל פיקוח על הדעות, אמונות הדת והבעת המחשבות. **שליטה בכלי התקשורת**- שליטה בלעדית כמעט מוחלטת - כפי שמאפשרת הטכנולוגיה המודרנית - **פיקוח על כל אמצעי התקשורת**. הפיקוח נעשה על ידי המנהיג והמפלגה.

* **כלכלת המדינה**- ריכוז של כל הכלכלה כולה בידי השלטון. הריכוז הזה מונהג גם לגבי כל ההתאגדויות והפעילויות הקבוצתיות גם בתחומים שאינם כלכליים.

השליטים הם מעל החוק- המנהיג והמפלגה **אינם כפופים למערכת החוק** והמשפט והם משמשים גם כרשות המבצעת והמחוקקת (הרשות השופטת איננה עצמאית והיא מהווה זרוע ביצועית של ההנהגה)

זכרו!!!! דרך מאפייני המדינה הלא דמוקרטית הסיקו מהי בעצם הדמוקרטיה.

הגדרה של המושג דמוקרטיה

דמוקרטיה

דמוקרטיה (ביוונית: דמוס = עם, קרטיה = שלטון) היא צורת שלטון שבה העם בוחר את נציגיו, והנציגים מושלים במדינה בשם העם. השלטון כפוף להכרעת הרוב ובו מובטחות זכויות האזרח כמו: הבעת דעה חופשית, השפעה והבעת ביקורת. במדינה דמוקרטית השלטון לא מרוכז בידי אדם אחד כמו בשלטון של מלוכה. כלומר, דמוקרטיה היא היפוכו של שלטון יחיד.

סיכום של מאפייני הדמוקרטיה

- ***שלטון העם**, על ידי העם, למען העם.
 - ***משטר** המתנהל על פי רצון הרוב, ולכן הוא מבטא את רצון העם.
 - *משטר המאפשר החלפת ההנהגה לעתים מזומנות וקבועות, בדרך של שלום ועל פי כללים קבועים מראש. (בחירות).
 - *משטר שבו ניתנת לאזרחים האפשרות לתת ביטוי למחשבותיהם ולשאיפותיהם.
 - *צורת ממשל המבטיחה את חירותו והתפתחותו של הפרט.
 - *שיטת ממשל שבה האזרח מעורב ומשתתף בתהליכים הפוליטיים ובידיו היכולת להשפיע על השלטון.
 - *שיטת ממשל שבה האזרחים והשלטון שווים בפני החוק וכפופים לו.
 - *שיטת ממשל שבה רוב בני האדם משפיעים על גורלם ברוב תחומי החיים.
 - *צורת ממשל המבטיחה חירויות כמו חופש המצפון, חופש הביטוי, חופש ההתארגנות וחופש ההפגנה.
- בדמוקרטיה שני ערכים מרכזיים:

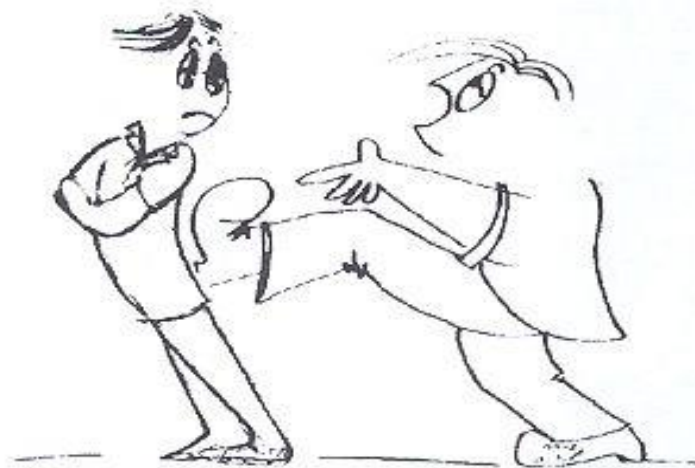
ערך החירות וערך השוויון

9. קרא את ההגדרות לדמוקרטיה שכתבת במשימות הקודמות, אם קיימים פרטים נוספים מקטע המידע בעמ' זה? הוסף אותם.

בדמוקרטיה השוויון והחירות הם הערכים החשובים ביותר.
לדמוקרטיה מטרה ברורה- להגן על חירויות האדם הבסיסיות, ולהבטיח לא פחות גם את
מירב השוויון בין האזרחים.
אולם, לא פעם קיימות התנגשויות בין שני הערכים הללו: חירות ושוויון.

10. מהי חירות? אילו דוגמאות לחירות אתה מכיר?

הזכות לבעוט הזכות לבהות

11. התבוננו בקריקטורות שבעמ' 8-10, איזה מאפיינים של חירות או שלילת חירות קיימים בקריקטורות?

מה אומרים על החירות?

* החירות היא זכות לעשות מה שהחוקים מתירים(מרשים). אם אזרח היה חופשי לעשות את מה שהחוקים אוסרים, גם לכל האזרחים האחרים הייתה ניתנת הרשות הזאת, ובכך הוא היה מאבד את חירותו.

* על המדינה לדאוג לכל אחד מאזרחיה, לעיתים על חשבון חירותו של פרט מסויים או של קבוצת פרטים.

* כבוד האדם הוא החירות של האדם לעצב את חייו ולפתח את אישיותו כרצונו.

* חברה שמציבה שוויון לפני חירות לא תקבל אף אחד מהם. חברה שמציבה חופש לפני שוויון תקבל במידה רבה את שניהם.

* האדם הוא חופשי, אך החופש שלו חדל להתקיים כשהוא מפסיק להאמין בזאת.
* חירות פירושה לפעול לפי רעיון: "לא לעשות כרצונך."

* תפקידו העיקרי של השלטון חייב להיות ההגנה על חירותנו הן מפני אויבים מבחוץ והן מפני אזרחים אחרים במדינה.

12. בחר אמירה אחת על חירות, הסבר אותה במילים שלך והבא דוגמא מחיי היום יום.

© כל הזכויות שמורות למכון ברנקו וייס

הגדרה לערך החירות:

כל אדם, נולד חופשי ומשמעות הדבר היא **בשני מובנים:**

א. זכותו של כל אדם **להתנהג כרצונו**, כל עוד לא הוגבלה זכות זו בחוק, או בכללי ההתנהגות המקובלים .

ב. לאדם קיימות חירויות מיוחדות שחשובות לקידום כבוד האדם ורווחת החברה, כמו: **חירות המחשבה והדעה** (חופש הביטוי, חופש הביקורת וחופש המדע) **חירות האמונה הדתית** והפולחן הדתי, חופש התנועה, האסיפה וההתאגדות .

הזכות לחירות היא אחת **מהזכויות הטבעיות של האדם**. והוא קובע כי **שלילת החירות** מאדם או מקבוצת אנשים היא **מעשה בלתי מוסרי** הנוגד את הצדק הטבעי, ולכן קיימת הצדקה לכל מאבק שמטרתו היא השגת החירות על ידי אלה שהיא נשללה מהם.

13. חירות נחשבת לאחד מיסודות הדמוקרטיה. **מה** הקשר, לדעתך, בין חירות לדמוקרטיה?

14. **האם** תיתכן חירות בלתי מוגבלת? **מהן** הסכנות בחירות בלתי מוגבלת?

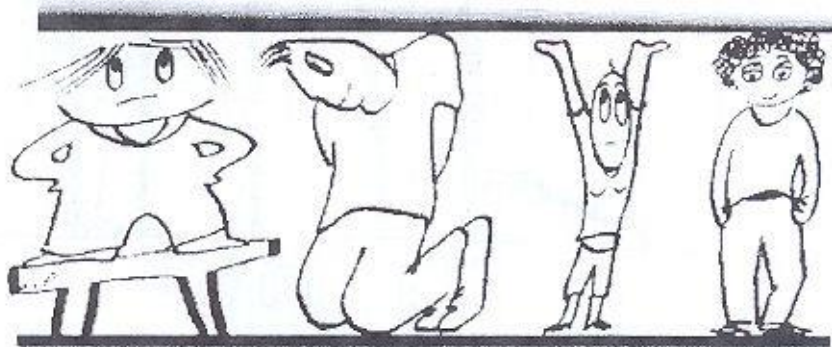

© כל הזכויות שמורות למכון ברנקו וייס

15. מהו שוויון לדעתך? אילו דוגמאות לשוויון אתה מכיר?

שוויון

16. התבוננו בקריקטורות שבעמ' 12-13, מה ניתן ללמוד מהם על שוויון או על אי שוויון?

מה אומרים על השוויון?

* "כשם שאין פרצופיהם של בני האדם דומים זה לזה כך אין דעותיהן של בני האדם דומים זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפני עצמו".

* אדם בעל עין אחת בוכה כמו מי שיש לו שתיים.

* כל בני האדם שווים בערכם ובזכויותיהם.

* החוק הוא שוויוני- חוק שווה לכולם.

* החוק מיושם באופן שווה על כולם.

* לכל אזרח זכות שווה להשפיע על המערכת הפוליטית במדינה: זכות שווה לבחור וזכות שווה להיבחר.

* לכל האזרחים הזדמנות שווה לקחת חלק בחיים החברתיים והכלכליים במדינה.

* כדי לממש את ערך השוויון, על החברה / המדינה להתייחס לכל בני האדם, ללא הבדל דת, גזע ומין, באופן שווה... ובמשתמע: כל התייחסות שונה לבני אדם משמעה פגיעה בעקרון השוויון.

17. בחר אמירה אחת על שוויון, הסבר אותה במילים שלך והבא דוגמא מחיי היום יום.

שוויון אם כך הוא הוא אחד היסודות של הדמוקרטיה.

1. יש לי אותן זכויות בדיוק כפי שיש לכל אדם אחר.

2. אני יכול לפעול בדיוק כמו כל אחד אחר בכל דבר ותחום שארצה.

משמעות השוויון בתחומי החיים השונים:

שוויון בפני החוק – תוכן החוק שווה לכולם וכולם כפופים לחוק באופן שווה.

שוויון פוליטי – משקלו הפוליטי של כל אזרח שווה לאחר; "קול אחד לכל אחד".

שוויון חברתי – כלכלי – לכל אדם ישנה הזדמנות שווה לאחר להתקדם מבחינה כלכלית ומבחינה חברתית.

אולם בני האדם או קבוצות בני אדם שונים לא אחת זה מזה בתנאיהם, בתכונותיהם ובצורכיהם ולעיתים יש צורך להפלות בין מי שאינם שווים כדי להגן על החלש או הנזקק".

18. "בני אדם שונים לא אחת זה מזה בתנאיהם, בתכונותיהם ובצורכיהם ולעיתים יש

צורך להפלות בין מי שאינם שווים כדי להגן על החלש או הנזקק".

א. האם אמירה זו משנה את הגדרתכם למילה שוויון?

ב. חישבו על דוגמאות למקרים בהם קיים שוויון/אי שוויון בחיי היומיום, החברה והמדינה.

התייחסות שונה לבני אדם פירושה אפליה.
אפליה, על-פי מילון ספיר פירושה: **הבדלה** מתוך דעה קדומה; **הבחנה** בין שונים (לטובה או לרעה).

השימוש המקובל במונח "אפליה" מייחד אותו למצבים בהם ישנה התייחסות לרעה, התייחסות שהיא בבחינת "אפליה פסולה" אבל, במסגרת החיים במדינה הדמוקרטית ישנם מספר מצבים בהם ישנה חריגה מעקרון השוויון. מצבים בהם נדרשת התייחסות שונה לבני אדם, נדרשת ההבדלה וההבחנה בין שונים, נדרשת התייחסות שונה לטובה, לפרטים או לקבוצות, שמסיבות שונות זקוקים לסיוע שיאפשר להם לממש את ערך השוויון.

ההתייחסות השונה יכולה להינתן בשני אופנים:

מדיניות של העדפה מתקנת

(המוענקת לקבוצות נחשלות בחברה).

התייחסות שונה, לטובה, לקבוצות חלשות בחברה; קבוצות שקופחו בעבר, חברתית או כלכלית, ויש למדינה רצון לקדמן ולהביא לבסיס הזדמנויות שווה לשאר האוכלוסייה. ההתייחסות השונה מוגבלת בזמן, ומטרתה להביא לצמצום פערים חברתיים / כלכליים בחברה.

דוגמא:

*מתן הטבות לתושבי אזורים שקופחו בעבר בתקציבים ממשלתיים.

*מתן ייצוג מועדף לנשים במשרות בכירות במשרדי ממשלה כיון שבעבר לא יכלו נשים להתקבל למשרות כאלו.

מדיניות של הבחנה (הבחנה בין פרטים)

התייחסות שונה לאנשים שונים כשהשוני ביניהם מתאים לנושא ההתייחסות. ההתייחסות השונה נדרשת בשל צרכים מיוחדים של בני אדם שונים (כגון: נכים, מחוננים, גיל) או בשל דרישות מתאימות (כגון: כישורי עבודה מיוחדים, השכלה).

מדיניות הבחנה יכולה להיות זמנית ויכולה להיות קבועה .

דוגמא:

*מתן דמי אבטלה למובטלים, ואילו אי מתן קצבה זו לאנשים עובדים.

*מתן רשיון נהיגה מגיל מסוים ומעלה ולא לילדים צעירים.

*הארכת זמן מבחן לילדים ליקויי למידה כדי, שיוכלו להתמודד עם ילדים שאינם ליקויי למידה, לתת לכל ילד סיכוי להצליח במבחנים גם לבעלי ליקויים שונים כמו לכל ילד.

